

fere inefficaces sunt, ita ut inefficaciam conatus edoctae ab impietate, si committere pronae sint, revocari debeant. Scilicet 1) in maritali copula naturam compescere, ne mulieris quasi-seminatio seu spermatio sequatur: quod impedire generationem secundum physiologos et medicos non potest, quamquam naturale aliquod complementum subtrahitur; 2) statim post copulam surgere, aut etiam mingere ex intentione generationis impediendae: sed revera, nisi alia violenta actio accedit, id *vix* efficax est; siquidem brevi post habitam copulam et semen receptum matrix clauditur atque tantum seminis retinet, quod ad foecundationem prorsus sufficit: vide Capellmann *medica pastor. de cop. conjug.*

5. A peccato sodomitico apprime distinguat confessarius oportet actum, cujus aliquando conjuges sese accusant illis verbis, quae etiam sodomiam exprimere possunt, vid. se praepostere vel a tergo congressos esse. Quare omnino videre debet seu interrogare, utrum generatio prolis propter illum actum fuerit possibilis, necne: quodsi respondent, impossibilem non fuisse, habetur sola inordinatio in situ, quae ex sese sine ratione facta peccatum veniale non excedit, si modo revera effusio seminis extra vas facta non sit, vel tantum partialis effusio fuerit praevisa. Si vero aut actus sodomiticus erat, aut mera effusio seminis extra vas, mortale peccatum ex se plane erat.

§ 2.

De actibus conjugum, qui sine mutua ad invicem relatione fiunt.

839 I. Actus, qui ab alterutro conjuge exercentur cum relatione ad personam extraneam, malitiam gravem adulterii contrahere, ex se evidens est.

II. Actus, qui ab alterutro conjuge solitarii fiunt sine relatione ad extraneam personam, sed etiam sine expressa relatione ad partem (in proprium corpus), gravia peccata sunt, si periculum pollutionis adest — quod longe facilius ita adest, ut praeveniri nequeat, quam in actibus mutuis —; alias peccata quidem sunt, sed gravia peccata ea esse, non constat: v. S. Alph. n. 936.

Explicatio. Ad I. nota: 1. Adulterii malitiam non solum contrahi actibus externis, etiam imperfectis, sed etiam interno affectu; quare adulterii *malitiam* ille contrahit, qui in legitima copula de aliena muliere cogitat, vel etiam de sua uxore defuncta; aut si forte formalis adulterii reus nondum est, saltem sese in hujus peccati grave periculum conjicit.

2. Simile quid dicendum est de circumstantiis sacrilegii, incestus etc., quae contrahi possunt.

840 Ad II. 1. Etsi in actibus n. II., secluso gravi periculo pollutionis, de mortali peccato non constat, tamen conjuges ab illis actibus solitariis omnino retrahendi sunt, 1) quia sunt saltem utcumque peccata, 2) facile omnino periculo pollutionis eos exponunt.

2. Qui igitur illos actus per se a gravi peccato excusant, rationem hanc proferunt, quia actus imperfecti, etsi relatio expressa non habeatur, ex se tendunt ad consummatum actum eumque legitimum, nisi expresse contrarium, i. e. pollutio intendatur sive directe sive indirecte:

vel considerari possunt tamquam excitatio et praeparatio quaedam ad futurum legitimum congressum; at quia sane sunt superflua prorsus praeparatio et excitatio, saltem veniale peccatum evadunt.

3. Ab illis autem actibus solitariis omnino distingui debet excitatio, qua, post consummatam copulam ex parte viri, mulier, quae nondum ex sua parte actum complevit, sese ipsa tactibus excitat, ut sibi plene satisficiat et naturale complementum copulae producat. Quod licitum esse, etiam post hodiernam physiologorum et medicorum sententiam, plane censeo. Nam utut hoc mulieris complementum ad generationem non est necessarium, tamen cum Capellmann l. c. prorsus consentio, naturam nihil frustra instituisse, ac propterea illam mulieris spermationem ad foetus conceptionem melioremve efformationem aliquid saltem conferre: quod sufficit, ut dicamus, uxori prorsus licitam esse debere hujus complementi procurationem.

4. Ut ad actus plene solitarios revertar, qui propter periculum gra-⁸⁴¹viter peccaminosi esse *possunt*, iis adnumerandae etiam sunt cogitationes de veneris rebus in se non illicitis (ut taceam de desideriis, quae si in alienas personas feruntur, eorum malitia omnibus patet) atque sermones, si adeo producuntur aut ita vivide sustinentur, ut periculum pollutionis inducant. Ceterum simplex cogitatio vel complacentia de ipso conjugali actu sibi licito conjugibus peccaminosa non est.

5. Seminis autem effusio ejusve grave periculum in conjugibus *gravius* est peccatum, quam in solutis: participat enim, ut recte S. Alph. notat, rationem adulterii, quum et sacramenti sanctitatem laedat, et jus alterius conjugis violet secundum Apostolum: „Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier“.

6. Quamquam in muliere propria seminatio non habetur, tamen idem omnino dicendum est de completa voluptate venerea extra legitimam copulam habita, quae fit cum secretionem humoris organorum muliebrium: quam, quum exterius non semper effluat, non semper certo cognoscent adfuisse; quare communiter sufficit sciri a confessario, ut jam supra de interrogationibus a confessario faciendis notavi n. 351 et vol. I. n. 873, adfuisse *magnam* excitationem, seu completam voluptatis *satisfactionem*.

Articulus II.

De licitis et illicitis inter conjuges ratione circumstantiarum.

§ 1.

Ratione ipsius matrimonii.

Id, quod hinc considerandum est, respicit matrimonii certum du-⁸⁴²biumve sive valorem sive nullitatem.

I. Si cognoscitur matrimonium certo ut invalidum, etsi ab uno conjuge tantum, neque matrimonium nunc sanari potest: non licet aut petere aut reddere debitum conjugale, quolibet malo ex illa denegatione orituro, nisi forte haec cognitio ex solo sacramentali secreto habeatur.

Nam actus est certo fornicarius, proin intrinsecus malus, quem exercere vel in quem consentire, in nullo casu licere potest. Cf. tamen, quae supra dicta sunt n. 826.

II. Si dubium de valore matrimonii ab utroque conjugue habetur, saltem ante inquisitionem in rei veritatem factam neque petere neque reddere debitum licet: alias (secundum principia de dubia conscientia) conjuges temere sese actibus fornicariis exponerent.

III. Si vero, inquisitione facta, dubium perseverat, conjuges in vita maritali pergere possunt, nisi forte cum impedimento ligaminis fortasse existenti dubia aut mala fide matrimonium contrahere attenterint.

IV. Si alteruter de valore matrimonii dubitat, ille ex sua parte aut abstinere debet a petendo debito, aut pergere potest, prout eum consideramus aut ante inquisitionem veritatis, aut post frustraneam inquisitionem: monere vero alteram compartem in bona fide versantem non tenetur; atque petenti debitum est reddendum, siquidem ille propter dubium alterius suo jure non est privandus, quum melius sit, materialem fornicationem permittere, quam committere injustitiam formalem.

V. Qui *mala vel dubia* fide cum dubio impedimento ligaminis contraxit, a petendo debito tamdiu prohibetur, donec certus fuerit de ligamine non existente: qui vero *bona* fide contraxit, si post inquisitionem dubium de ligamine solvi non potest, jure suo non privatur; quare etiam a conjugue altero postulare potest, ut debitum matrimoniale sibi reddat.

843 **Quorundam uberior explicatio.** Nota ad III. Si impedimentum, quod forte existit, dispensatione auferri potest, haec utique requirenda est. Sed si dispensatio nihil efficere potest, tum regula III. servanda est, imprimis quando matrimonium bona fide, saltem ab alterutro, est contractum (S. Alph. n. 904 et 905), etsi gravior ratio pro nullitate videatur esse; imo etsi *dubia fide*, i. e. cum dubio de impedimento, matrimonium initum est, Sanctus Doctor n. 906 cum aliis satis probabile esse dicit, dubitantem post frustraneam inquisitionem debitum petere posse, nisi dubium versetur de ligamine prioris matrimonii.

Ad V. 1. Cur in causa ligaminis ille, qui cum mala seu dubia fide novum matrimonium iniit, severius dijudicandus atque a petendo conjugali debito prohibendus sit, ea ratio est: quod non solum reverentia sacramenti, sed etiam *prioris* conjugis jus probabile et prioris sacramenti reverentia objiciuntur; quae vinci non possunt a dubio jure, quod nunc praetenditur, sed nunquam legitime inceptum est. Videlicet ratio applicanda est similis illi, quae in qualibet materia justitiae viget: eum, qui mala vel dubia fide possessionem inceperit, quamdiu dubium ipsius juris perseveret, ut legitimum possessorem agere seu disponere non posse.

844 2. Multis difficultatibus causa involvitur, si conjux sine plena probatione prioris matrimonii per mortem compartis soluti novum matrimonium iniit. Nimirum quaeritur, num unquam dici possit, alterum matrimonium *bona* fide esse initum, atque secundum regulas, quae bonam fidem in con-

trahendo matrimonio supponunt, procedi posse. Quod aliqui videntur prorsus negare. Verum Lacroix l. 6 p. 3 n. 310 cum aliis putat — idque videtur rectius fieri — bonam fidem non esse impossibilem. Dicit enim, non solum alteram compartem posse ignorare prius matrimonium, sed etiam „fieri potest, ut etiam alter ex probabilibus argumentis bona fide judicet, priorem suam conjugem obiisse, neque sciat, requiri de hoc pleniorum certitudinem. Unde etiam ille dicitur hinc bona fide contraxisse, qui inculpabiliter judicavit, sibi licere etiam stante tali (aliquali) dubio et in ejusmodi circumstantiis matrimonium contrahere, tametsi universaliter scivit, superstite altero conjugue non licere ad secundas nuptias transire: e contra si processerit cum dubio, formidine aut remorsu, ne peccaret sic contrahendo, non processit bona, sed mala fide.“ Imo addiderim, formidinem et remorsum peccati sive committendi sive commissi, qui forte ex aliis causis concipitur, e. g. quod matrimonium ineatur sine bannis aliisque Ecclesiae legibus observatis, certum nondum facere, bonam fidem circa ligaminis absentiam ejusque certitudinem defuisse.

NB. Quando dicitur in hac paragrapho, non licere debitum conjugale petere, id, ut patet, intelligitur non de sola copula, sed de quibuslibet actibus imperfectis; neque in eo, cui haec prohibita sunt, excusatio a gravi peccato (*objectivo*) admitti potest, si leviores actus in proprium corpus exercet (§ 2 art. I.). Quousque autem in subjectiva ignorantia relinqui possit, ad generales prudentiae regulas spectat.

§ 2.

Circumstantiae personarum.

Ad circumstantias personarum revocari debet: 1) impotentia superveniens; 2) jus conjugalis debiti amissum ex incestu; 3) jus conjugale precarium factum ex quolibet adulterio; 4) jus conjugale ligatum ex voto castitatis.

I. In impotentia superveniente, quousque liceat copulam exercere, supra § 1 art. I. est dictum. Si vero hanc exercere non amplius licet, nihilominus ea interdicta non sunt, quae vocantur actus imperfecti, modo pollutionis periculum ne inducant: quamquam et multo cautiore conjuges tunc esse debent, maxime ille, qui petit; qui reddit, facilius excusatur, etsi forte aliquando praeter intentionem et consensum pollutio accidat. Ut immunis sit ab *omni* peccato, causa cohonestans accedere debet in petente.

II. Qui ex incestu cum sui conjugis consanguineis (usque ad *secundum* gradum canonicum inclusive) suo conjugui affinis factus est: amisit *jus petendi* debitum conjugale ex lege ecclesiastica; cujus igitur condonatio a conjugue fieri nequit — idem sequi ex contracta cognatione spirituali inter ipsos conjuges, certum non est, ac propterea practice negligi potest —: verum tenetur debitum reddere.

III. Qui autem quodcumque adulterium commisit, a suo conjugue repelli potest quoad debitum conjugale, secundum ea, quae dicta sunt circa *causas divortii*: verum ipse adulter ex se non amisit *facultatem* petendi, quasi ipsa debiti conjugalis petitio ipsi peccato esset: id enim

soli incestui pro poena impositum est secundum n. II; multo magis obligatur ad reddendum debitum conjugii petenti.

IV. Qui voto castitatis ligatus est, ex sua parte petere non potest debitum conjugale, at debet alteri petenti reddere: imo id a S. Alphonso n. 944 recte extenditur ad casum, quando uterque solo voto ligatus esset, etsi ille, qui contra suum votum petit, monendus sit ex caritate, ut ab illicita petitione desistat. Cf. infra n. 854.

⁸⁴⁶ **Explicatio.** Nota ad II.: 1. Ut incestus cum compartis consanguineis inducat privationem juris petendi debitum, debuit adesse: 1) consummata copula; 2) secundum S. Alphonsum non solum cognitio prohibentis legis ecclesiasticae, sed etiam ipsius poenae cognitio; 3) crimen sponte, seu non ex gravi metu, commissum.

2. Privatio conjugalis juris in poenam statuta sic intelligitur, ut sola copula interdicatur, non quaelibet actio imperfecta. Cf. S. Alph. n. 933 et Ball. ad Gury II. n. 919.

Ad III. 1. Ex peccato autem, ut est *adulterium*, parti innocenti oritur jus adulterum repellendi non a sola copula, sed ab omni consortio conjugalis vitae.

2. Qui adulterium commisit, quod a comparte condonatum nondum est, neque mutuo adulterio quasi sopitum, non prohibetur quidem, quominus petat debitum conjugale *rogando*, controvertitur, num possit *exigendo*. Multi hoc negant. Quare ex eorum sententia ab imperio erga uxorem prorsus abstinere debet, tum ne sibi ultra jus aliquid arroget, tum ne conjugii jus denegandi, quod ipsa habet, ignorantibus inique ansam det per denegationem peccandi. Cf. Sanchez de matr. l. 1 d. 68 n. 2—6, ubi pro hac sententia inter alios recensentur Tabien., S. Antonin., Navarrus. Ipse autem Sanchez cum Cajetan., Soto aliisque etiam multis contrarium sentit, videlicet jus *exigendi* tum tandem amitti, quando pars innocens post crimen cognitum sese ab obligatione absolverit (vel absolvere debeat), antea ipsam obligatam, alterum in possessione juris coactivi manere. Haec etiam confessarius prae oculis habeat, quo pro prudentia sua et variis circumstantiis monere possit adulterum, non tamen obligare. Inde sequitur, pro diversa opinantium sententia alios scriptores confessario illi, qui in casu incestus jus petendi debiti restituere possit, nihilominus negare facultatem, qua restituere possit jus *exigendi*, alios concedere etiam hanc potestatem.

Ad IV. 1. Qui voto castitatis simpliciter ligatur, interdicatur *ab omni* etiam imperfecta actione, nisi qua a comparte jure postulatur.

2. Quare si altera pars sive per incestum, sive per quodlibet adulterium jus amisit, ille, qui voto castitatis ligatur, neque petere neque reddere potest ullum debitum conjugale sive perfectum, sive imperfectum.

3. Nihilominus qui sive incestu sive voto prohibetur, quominus *petat*, tum *petere potest*, quando conjux petere non ausa in periculo incontinentiae versatur, vel graviter fert, maritum non petere, quia tunc potius reddit, quam petit: excipe, si forte etiam illa *propter votum* petere licite non possit. Imo si non voto, sed sola lege ecclesiastica ratione incestus prohibetur, ratio propriae incontinentiae — si periculum magnum in mora est, nec brevi peti potest dispensatio — causa est, cur probabiliter debitum conjugale petere possit. A voti autem obligatione periculum propriae incontinentiae eximere nunquam potest. Cf. S. Alph. n. 630.

§ 3.

Circumstantiae temporis.

Alia temporis circumstantia est prorsus externa, alia quasi interna,⁸⁴⁷ quae afficiat conditionem ipsius personae.

I. Diebus festivis, vel jejuniis, qui praecipue divino cultui vel poenitentiae dedicati sunt, quamquam consilium est a *petendo* conjugali debito abstinere: nihilominus praeceptum non est; imo ne consultum quidem, si periculum incontinentiae existit: v. S. Alph. n. 923.

II. In die S. Communionis magis etiam quam alias specialis quaedam causa urgere quidem videtur, cur ab omni veniali culpa eum immunem esse negemus, qui solius voluptatis causa, nulla tentatione aliave ratione urgente, conjugale debitum petat: tamen cavendum est, ne uxor, quae frequentius accedat ad S. Communionem, roget virum, ut desistat a debito petendo, nedum petenti difficiliorem sese exhibeat: S. Alph. n. 922.

III. Tempore praegnationis per se satis probabiliter peccatum non est, copulam maritalem habere, maxime si causa aliqua cohonestans accedit: v. S. Alph. ib. Sola ratio abortus timendi obstare potest. Verum grave periculum non est, nisi specialis dispositio uxoris ad abortum existit — quae si adest, leves causae abortus occasionem dare possunt, eas autem omnes sub timore gravis peccati evitari debere, videtur prorsus intolerabile esse.

Capellmann op. cit. dicit: 1) primo tempore post conceptionem facilius fieri posse abortum, sed tum de ea non constare, atque abortum vix adverti: 2) postero tempore, i. e. primis gestationis uteri mensibus, si aliquod periculum jam adsit ex speciali uxoris dispositione, copulam aliquantulum periculum posse augere; 3) alii insuper advertunt, tempore partui proximo, nisi conjuges in copula situm mutent, periculum creari posse.

Quibus omnibus consideratis, tandem concludi debet, rarissime conjuges plane obligandos esse, ut tempore gestationis uteri a copula abstineant: nam 1. raro *grave* periculum abortus per copulam inducitur, rarius de eo constat; 2. aliquod autem periculum pro minore majoreve incontinentiae periculo, quod conjuges alioqui subirent, permitti seu tolerari potest.

IV. Tempore purgationis post partum, tempore fluxus menstrui⁸⁴⁸ consueti vel etiam tempore extraordinarii fluxus muliebris periculum damni, quod forsitan mulieri oriatur, considerari debet, ut de licitate copulae judicium feratur. — Plerumque scriptores copulam illis temporibus, nisi gravior quaedam causa cohonestans (ut periculum incontinentiae) accedat, pro peccato quidem, sed *veniali* habent, quia indecentia est, et quia mulieris incommodum et gravamen saltem augetur. — Imo, teste Capellmann, periculum *non leve*, praesertim brevi, i. e. duabus hebdomadis post partum, mulieri creari potest. Quare quid liceat tunc, collige ex sequenti principio.

V. Quando propter morbum similesve circumstantias ex usu matrimonii *grave* damnum seu periculum sequitur, non tamen imminentis mortis periculum, ut copula liceat, *gravis* causa accedat necesse est: qualis est, praecipue in diuturno morbo compartis, grave incontinentiae periculum. Sed quamquam caritas erga periclitantem permittit alteri, ut seipsum periculo exponat, obligatio tamen non est, siquidem ad tentationem vincendam tandem alia remedia existunt. Cf. Lacroix l. 6 p. 3 n. 351 ex Busenb.

In imminentis mortis periculo, ex copula secuturo, ille usus matrimonii graviter illicitus est, utpote temeraria de vita dispositio: quo autem minus *imminens* periculum sit, etsi in se non leve, *gravis* quaedam causa usum matrimonii *licitum* reddere potest. Cf. Tambur. *in decal.* l. 7 c. 3 § 5 n. 24, Laymann l. 5 tr. 10 p. 3 c. 1 n. 5 etc.

Hinc: 1. post balneum, post prandium communiter vix ullum notabile damnum timendum est ex copula: v. Capellmann l. c. „usus matrimonii 4. f.“

2. In morbis gravibus acutis, magnis febribus etc. de periculi, quod tum maxime adest, gravitate medici est judicare: v. Capellmann ib.

3. Si uxori ex hoc periculum impendit, quod in partu consuevit in grave discrimen adduci: quum ex copula conceptio secutura non certo sit, secundum Laym. l. c. n. 5 et 7, Lacroix, Sanchez *licebit* uxori ex gravi causa (ut gravis incontinentiae) sese tali periculo exponere, ita ut id non pro imminente mortis periculo habeatur. Ceterum periculum illud modo licito multum removeri potest, si attendis, quod mox § 5 ad IV n. 851 adnotabitur.

§ 4.

De circumstantia loci et sitis.

849 I. Usus matrimonii ex natura sua exigit locum secretum. Cujus rei violatio ratione scandali grave peccatum est. — Imo id etiam notari debet, conjuges peccare, nisi caveant, ne filii de re maritali notitiam capientes scandalum patiantur. Quod scandalum facillime oriri potest, si pueri sive puellae grandiusculi modo in eodem cubiculo cum parentibus dormiant.

II. Ratione sacrilegii vetatur usus matrimonii in loco sacro. In qua re et de casibus exceptis confer, quae vol. I. n. 384 dicta sunt.

III. De situ id unum fere notandum est, etsi naturalis situs violatio sine causa facta venialis deordinatio sit, grave peccatum nulla mutatione induci, nisi forte copula perfici nequeat ad generationem apta. Imo aliqua seminis per accidens perditio, si conjunctio ad generationem certo sufficiens facta sit (non tamen generatim ut n. 835, 6) secundum S. Alphonsum pro gravi peccato non habetur lib. 6 n. 917 in fine et *H. Apost.* tract. 18 n. 39; neque per se pro *ullo* peccato habendum est, si solus modus possibilis generationi adhuc aptus adhibetur, etsi „non modica“ pars seminis dispergatur. Cf. S. Alphonsum ib., Sanchez *de matr.* l. 9 d. 16 n. 5.

De alio peccato, quo saepe sola debita situs circumstantia laeditur, vide supra n. 838 ad V, 5.

Ceterum per se de situ conjuges in confessione interrogandi non sunt: nam si peccatum grave committitur, id alio modo deprehendi solet; ut de situ interrogatio fieri debeat, per accidens erit.

Aliquando vero situm per se naturalem conjuges mutare *debent*, ut tempore graviditatis jam progressae, ne foetus damnum capiat.

§ 5.

De circumstantia finis et intentionis.

I. Quamquam solius voluptatis causa matrimonii jure uti, veniale⁸⁵⁰ peccatum dicitur — quod idem de quolibet cujusvis rei usu dicere debeas — tamen practice id prorsus prae oculis haberi debet, aliud esse agere *ex* voluptate, aliud *cum* voluptate, si ipsa res, quae agitur, in se licita est.

II. Finis primarius utique est liberorum ad Dei servitium procreatio; secundarius concupiscentiae remedium: in eo vero, qui alteri obsecundet, honestissima ratio est ipsius juris reddito. Primarium finem excludere positive, i. e. aliquid *contra* illum *agere*, nunquam licet; verum si sic positive non excluditur, ex se peccatum non habetur. Neque constat, peccatum esse, primarie ex intentione secundarii finis agere.

III. Ex communi theologorum sententia et ex praxi Ecclesiae comprobata eruitur, matrimonii usum nondum evadere in se illicitum, quando per accidens primarius finis non attingitur neque attingi potest, si modo actus ex sua natura legitimus sit.

IV. Imo neque fit ejusmodi actus ex eo peccaminosus, quod fortasse conjuges cupiant, ne sequatur proles conceptio, si modo ipsi positive eam non impediunt.

Quorundam explicatio. Nota ad II. 1. Ad fines honestos secundarios,⁸⁵¹ quorum intuitu principaliter agere peccaminosum non est, etiam refertur, amorem conjugalem fovere; ad quem maxime reliqui actus imperfecti, qui supra pro licitis notati sunt, referri saepe possunt.

2. Id, quod multi censent, scilicet aliquod peccatum veniale committi ab eo, qui, quando aliis mediis concupiscentiam facile vincere possit, in usu matrimonii nihil nisi hoc remedium quaerat, vix practicam regulam subministrat, quia certe facile non erit, constanter aliis remediis concupiscentiam compescere. Nihilominus id attendi potest, quo magis iis conjugibus, qui *perfectionem* christianam sectari volunt, temporanea continentia quam citra peccati periculum observare possint, virtutis exercendae causa *suadeatur*.

Ad III. Ecclesiae sensum colligimus ex benedictione nuptiarum eorum, qui ex senectute steriles sunt: quae fieri non posset, si in usu matrimonii re ipsa conceptio sequi deberet, aut sequi posse deberet. — Sic etiam tempore graviditatis usus matrimonii non interdicitur. Quae omnia supra jam dicta sunt.

Ad IV. Imo si conjuges, qui timent multam prolem, in periculo sunt peccandi, suaderi illis potest, ut, reliquo tempore sese continent, eo tempore matrimonio utantur, quo spes generandi magis remota sit: quod accidit, si sese continent paucis diebus ante mulieris fluxum menstruum et plenos quatuordecim dies post menstruationem inceptam, ita ut sine magna spe — vel, ut ipsi considerant, periculo — generandi circiter decem intermediis diebus vel pluribus matrimonio uti possint: v. Capellmann l. c. Verum tamen non est, generationem omnino certo non posse sequi. Quam praxim damnandam non esse, atque insinuari caute posse conjugibus, si aliter ab onanismi peccato non retraherentur, S. Poenitentiaria 16. Jun. 1880 edixit.

Caput II.

De obligatione circa actus conjugales.

852 Quoniam pleraque, quae de conjugali vita dicenda sunt, ex praecedentibus satis colliguntur, ea, quae de obligatione ulterius exponi debent, ad duas quaestiones breviter reduci possunt: 1) quae sit obligatio reddendi debitum, 2) quae obligatio denegandi.

§ 1.

Obligatio conjugale debitum reddendi.

Quum secundum Apostolum mulier non habeat potestatem corporis sui, sed vir, et vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier, statuendum est:

I. Serio et rationabiliter petenti debitum conjugale reddendum prorsus est: quod imprimis de actu perfecto intelligitur, sed etiam extendendum est per se ad actus imperfectos non certo malos.

II. Si alter jus petendi vel exigendi amisit, reddendi obligatio per se non erit; at generatim neque obligatio omnino denegandi vel in denegatione persistendi, nam haec denegandi obligatio oriri tantum potest ex obligatione caritatis, alterum monendi, ne ipse peccet: verum hoc ipsum praevirti potest, si conjux rogata, potius quam reddat, ipsa petat debitum.

853 III. Excusatur aut omnino aut saltem a mortali peccato, qui non reddit debitum petenti, *secluso incontinentiae periculo probabiliter animadverso* — quod periculum tamen facile adesse potest — in his adiunctis:

- 1) Si non est petitio seria, aut si roganti facile remittitur petitum.
- 2) Si petitio est nimis immoderata. Cavendum quidem est, ne facilis petitio pro immoderata habeatur; attamen S. Alph., qui tandem uxorem tum non audet peccati gravis damnare, quando, nisi speciale periculum in viro sit, post tertiam vicem in eadem nocte quarta vice negaverit, videtur plane de extraordinariis circumstantiis id intelligere: nam adeo frequens usus matrimonii diutius productus viro potius quam mulieri grave damnum facile infert. Sed etiam uxoris, si viribus debilis est, ratio haberi debet.

In dubio perdurante consulatur medicus; confessarii tamen est animadvertere, non quodlibet incommodum, sed serium damnum, quod ex prudentis medici iudicio omnino timetur, ab obligatione reddendi vel frequentius reddendi debitum excusare. Cf. infra ad IV. 2.

Excusatur igitur 3) generatim uxor, a qua petitur debitum, si grave damnum, etsi non imminens mortis periculum, juste timere debet: quare pro viribus uxoris facilius aut minus facile petitio immoderata censenda est.

4) Si ad breve tempus, secluso semper periculo, differtur.

5) *Cum eadem restrictione* etiam admitti debet, raro denegare, si saepe praestatur, ex parvitate materiae esse veniale peccatum, v. g., ut S. Alphonsus dicit, si mulier, quae saepius in hebdomada rogata debitum praestare consuevit, semel in mense denegat.

6) Si vir uxoris et proles curam non habet, ita ut ex culpa viri vagabundi illae sibi suaeque miseriae atque gravi paupertati relinquuntur, uxor obligari non potest; imo nisi vir resipiscat, ne periculum quidem incontinentiae ratio esse videtur, quae uxorem cum tanto incommodo obliget, ut mero arbitrio et libitui viri addicta sit.

7) Si sine culpa viri magna paupertas et conjugibus et numerosae proli impendet, haec per se ratio non est, cur perpetuo aut diu debitum denegetur; siquidem grave periculum incontinentiae non aberit, et tandem proli melius est pauperem esse, quam omnino non esse. At si diu denegare non licet, vix quidquam juvabit, aliquando negare, eo quod post debitum diutius negatum, quando redditur, facilius est spes concipiendi. Tamen si proles concipienda aut ipsi conjuges extremae necessitati exponerentur, haec ratio denegandi foret: v. S. Alph. n. 941. — Verum haec paupertatis, etsi non extremae, conditio, et timor numerosae prolis, ratio est, cur insinuetur conjugibus, ut potius quam incontinentiae periculo sese exponant, secundum ea agant, quae dicta sunt supra cap. I. § 5 ad IV, n. 851.

IV. 1. Obligatio reddendi debitum petenti non exstinguitur per hoc, quod petens *illicite* tantum petat, modo ne *injuste* aut *rem illicitam* petat.

Quare de voti impedimento magis etiam intellige ea, quae n. II dicta sunt. Nam votum obligat quidem erga Deum ex virtute religionis voventem, ne petat; sed hujus rei iudicium alter non habet; quare, etsi vovens *illicite* petat, petit tamen, quod ad jus suum pertinet, ac proin nolenti desistere altera pars reddere debet: nisi forte — quod melius est — partes petentis vult assumere.

Imo etsi conjuges ambo vovissent castitatem, ita tamen, ut invicem se non abdicassent *usu juris*, persistenti in exactione alter reddere deberet, quia hic per votum sibi tantum illicitam reddit petitionem, non vero redditionem actus conjugalis, neque ipsius est dijudicare, cur alter jus suum exigat: cf. S. Alph. n. 944, et cum eo contra paucorum opinionem Suarez, Lugo, Laym., Bonacina, Elbel, Sporer, Holzmann, Diana, Filliuc., Salmantic. etc. — vide supra cap. I § 2 n. 845.

2. Quando propter grave malum ipsis conjugibus timendum obligatio reddendi non amplius subsistat, vide supra. Hic tantum addo, propter communia vel non adeo gravia incommoda defatigationis, dolorum capitis, etsi, quando ita vehementes non sunt, ad aliquot menses post partum